

Nr 113.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående medelsbehovet för år 1918 under ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel; given Stockholms slott den 16 mars 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels öka det å riksstatens fjärde huvudtitel upptagna ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel,

nu	kronor 2,708,850: —
med	» 1,081,150: —
till	<u> </u> kronor 3,790,000: —

dels ock till förstärkning av samma anslag å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av högst 2,000,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
16 mars 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke anförde härefter:

»Under punkten 40 av fjärde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående medelsbehovet för år 1918 under ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, tillsvidare beräkna samma anslag till 5,000,000 kronor.

Sedan erforderlig utredning rörande medelsbehovet numera blivit förebragt, anhåller jag att få underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Anslagets
beräkning för
år 1917.

Uti 1916 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att öka ordinarie vapenanslaget, vilket under en följd av år varit i riksstaten uppfört med 2,708,850 kronor, med dels 718,000 kronor, dels såsom tillfällig anslagsförhöjning 400,000 kronor till 3,826,850 kronor.

Den sålunda äskade höjningen av anslaget föranleddes dels av framträdde krav på betydligt mera övningsammunition än förut, dels av införandet vid vissa artilleripjäser av moderna projektiler (spränggranater), dels också av de efter världskrigets utbrott inträdda stegringarna i materialpriserna.

Uti sin skrivelse den 13 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel anförde riksdagen, att de till försök under utbildningsåret 1915—1916 utlämnade nya skjutinstruktionerna för trupper beväpnade med gevär, karbin och kulspruta ävensom de förändrade bestämmelserna angående artilleriets skjutningar föranledde en avsevärt större ammunitionsförbrukning än de hittills gällande. Då riksdagen emellertid ansåge det icke vara uteslutet, att sedan erfarenhet rörande tillämpningen av dessa instruktioner m. m. vunnits, jämkningar därutinnan kunde befinnas lämpliga, syntes den del av den äskade höjningen av anslaget, som därför beräknats, kunna för år 1917 något minskas.

I fråga om materialprisens stegring hade arméförvaltningen angivit en förhöjning av de då gällande med 10 procent. Riksdagen hade emellertid inhämtat, att den verkliga kostnadsökningen icke stannade inom denna gräns, och hade riksdagen intet att erinra mot en ökning av anslaget på grund av de för närvarande rådande extra ordinära förhållandena.

I övrigt ville riksdagen i detta sammanhang framhålla vissa omständigheter, vilka syntes bära föranleda en fullständigare granskning av förevarande anslag, än för det dåvarande kunnat ske. Så hade enligt staten för år 1916 från vapenanslaget utbrutits fabrikernas tygstatter m. m., varigenom en faktisk ökning av anslaget skett med 57,237 kronor 50 öre. Vidare borde tagas i övervägande, huruvida icke några inskränkningar kunde äga rum i de från anslaget för närvarande utgående arvoden till olika befattningshavare.

Med hänsyn härtill och då riksdagen således icke för det dåvarande funnit det till fullo ådagalagt, att anslaget krävde en ökning med hela det belopp Kungl. Maj:t föreslagit, hade riksdagen funnit sig för närvarande bära begränsa ökningen av anslaget till 600,000 kronor, vilket belopp i 1917 års stat ansetts bära uppföras såsom ett extra anslag till förstärkning av det ordinarie.

Utan att ingå i prövning av den tillfälliga anslagsförhöjningens fördelning på anslagets olika titlar, ansåge riksdagen sig likväl bära framhålla angelägenheten av, att undertiteln ammunition för handvapen bleve vederbörligen tillgodosedd.

I anslutning till vad sålunda anförts anmälde riksdagen, att riksdagen dels i riksstaten för år 1917 uppfört reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel med oförändrat belopp, 2,708,850 kronor,

dels ock till förstärkning av samma anslag på extra stat för år 1917 anvisat ett belopp av 600,000 kronor.

Stater för
anslagens an-
vändande
under år 1917.

Genom brev den 21 juni 1916 anbefalldes Kungl. Maj:t arméförvaltningens artilleridepartementet att *dels* före den 1 augusti 1916 inkomma med förslag till stat för användande under år 1917 av ordinarie vapenanslaget, *dels*, med beaktande av vad i riksdagens förberörda skrivelse därom anförts, i sammanhang med angivandet av lantförsvarets medelsbehov för år 1918 verkställa en fullständig omräkning av ordinarie vapenanslaget, *dels ock*, med beaktande av vad riksdagen därom anført, före den 1 augusti 1916 inkomma med förslag till användande av det utav riksdagen å extra stat för år 1917 beviljade anslaget om 600,000 kronor till det ordinarie vapenanslagets förstärkning.

Sedan artilleridepartementet till åtlydnad härav avgivit förslag i ämnet, har Kungl. Maj:t den 18 september 1916 fastställt stat för användande av ordinarie vapenanslaget, att under år 1917 lända till efter rättelse. Enligt denna är anslaget, liksom under en följd av föregående år, uppdelat på nio titlar, nämligen:

Titel I. Artillerimateriel:

a) för fältartilleriet	kronor 240,000: —	
b) » fästnings- och positionartilleriet	» 55,000: —	kronor 295,000: —

Titel II. Handvapen samt kulsprutemateriel för infanteriet och kavalleriet	» 190,000: —
--	--------------

Titel III. Ammunition:

a) för fältpjäser	kronor 520,000: —	
b) » fästnings- och positionspjäser	» 120,000: —	
c) för handvapen och kulsprutor	» 844,000: —	
d) kruttillverkning	» 237,000: —	» 1,721,000: —

Transport kronor 2,206,000: —

			Transport kronor 2,206,000: —
Titel IV. Övningar:			
a)	övningar för artilleriet	kronor 117,000: —	
b)	målskjutningsmateriel för handvapen och kul- sprutor m. m.	» 150,000: —	» 267,000: —
Titel V. Fabriker:			
a)	Karl Gustafs stads ge- värsfaktori	» 15,000: —	
b)	ammunitionsfabriken	» 15,000: —	
c)	Åkers krutbruk	» 3,000: —	» 33,000: —
Titel VI.	Byggnader		» 80,000: —
Titel VII.	Skjutfält		» 54,100: —
Titel VIII.	Transporter		» 30,000: —
Titel IX.	Diverse behov		» 38,750: —
			<u>Summa kronor 2,708,850: —</u>

Beträffande användandet av det å extra stat för år 1917 anvisade anslaget av 600,000 kronor till förstärkning av det ordinarie anslaget, har Kungl. Maj:ts, efter det förslag i ämnet av artilleridepartementet av-
givits och inspektören för infanteriet i ärendet sig yttrat, genom brev den 13 oktober 1916 förordnat, att ifrågavarande anslag skall fördelas på följande sätt, nämligen:

Titel II.	Handvapen samt kulsprutemateriel för infan- teriet och kavalleriet	kronor 90,000: —
Titel III. Ammunition:		
a)	fältpjäser	} » 100,000: —
b)	fästnings- och positionspjäser	
c)	för handvapen och kulsprutor	» 300,000: —
d)	för kruttillverkning	» 90,000: —
Titel IV. Övningar:		
b)	målskjutningsmateriel för handvapen och kulsprutor m. m.	» 20,000: —
		<u>Summa kronor 600,000: —</u>

Tillkallande
av sakkunniga
m. m.

Med anledning av en utav artilleridepartementet gjord framställning om införskaffande av vissa för fullgörandet av det departementet givna uppdraget att verkställa en fullständig omräkning av ordinarie vapenanslaget erforderliga uppgifter bemyndigade Kungl. Maj:t den 18 september 1916 statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga personer för att med ledning av vunen erfarenhet från den tid, de nuvarande försöksvis anbefallda skjutinstruktionerna varit i tillämpning, verkställa utredning och avgiva förslag angående det årliga behovet av 6,5 mm. ammunition för meddelande av erforderlig skjututbildning vid arméns olika truppslag.

Därjämte anbefalldes Kungl. Maj:t samma dag generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet att inkomma med förslag till beräkning å för övnings-skjutning med artilleripjäser erforderligt antal skarpa och lösa skott.

De sakkunni-
gas yttrande.

De på grund av förenämnda nådiga bemyndigande tillkallade sakkunniga avgåvo den 4 december 1916 yttrande i ämnet samt anförde därvid i huvudsak följande:

Vad först *infanteriet* beträffade, påginge soldatutbildningen i stort sett samma tid, som före antagandet av 1914 års härordning användes för utbildning av volontärrekryter. Såväl med hänsyn därtill som till de ökade krav, vilka den nutida striden ställde på skjutfärdighet och elddisciplin, syntes man böra eftersträva, att soldaterna under sin första utbildning i övningsgrenarna skjutning och eldstrid uppnådde åtminstone samma färdighet, som tidigare fordrats av volontärrekryterna vid slutet av rekrytskolan. Den under utbildningsåret 1915—1916 försöksvis tillämpade skjutinstruktionen för trupper beväpnade med 6,5 mm. gevär m/96 anvisade för detta ändamål 260 skarpa, 150 kammar- och 30 lösa patroner. Detta innebure i jämförelse med den äldre skjutinstruktionens bestämmelser för volontärrekryter en minskning med 50 kammarpatroner, en ökning med 10 lösa patroner och — skenbart — samma tillgång som förut å skarpa patroner. Härvid vore emellertid att märka, att av nyssnämnda antal skarpa patroner 70 borde avses för den genom den nya härordningen tillkomna särskilda vinterutbildningen. Med frånräknande av dessa funnes således endast 190 skarpa patroner till förfogande för den allmänna utbildningen i skjutning och eldstrid. Detta vore 10 patroner mindre än i den äldre skjutinstruktionen anvisats för beväringrekryter med 180 dagars första utbildning och 70 patroner mindre än samma instruktion avsett för volontärrekryter. Erfarenheten från det år den nya instruktionen tillämpats syntes dock giva vid handen, att ett i stort sett tillfredsställande resultat kunde uppnås trots den ringa

ammunitionstillgången för den allmänna skjututbildningen. Någon minskning av det beräknade patronantalet kunde emellertid icke äga rum.

För officers- och reservofficersaspiranternas soldatutbildning erfordrades, i enlighet med vad i instruktionsförslaget jämväl angäves, 40 skarpa patroner mera än som tillmättes soldatutbildningen i allmänhet.

För skjututbildningen under regementsövning anvisade skjutinstruktionsförslaget, i likhet med 1908 års instruktion, 60 skarpa patroner. I betraktande av ändamålet med nämnda utbildning vore denna ammunitionsmängd att anse som ett minimum.

Under reservtruppövning medhunnas skolskjutning endast i mycket ringa omfång. För ändamålet erfordrades 20 skarpa patroner. Till fältmässig skjutning krävdes däremot 50 patroner. Detta antal vore högst nödvändigt i betraktande av eldstridens dominerande betydelse och den jämförelsevis långa tid, som förflutit sedan reservisterna erhållit den grundläggande utbildningen. Härtill komme, att övningstiden under reservtruppövning icke, såsom under regementsövning, till stor del toges i anspråk av fälttjänstövningar i högre förband.

För befälsutbildningen på särskilda övningsavdelningar stode så ringa tid till förfogande, att utbildningen i skjutning och eldstrid under densamma ej kunde givas den omfattning ändamålet krävde. Skjutinstruktionsförslaget anvisade på grund därav endast mycket små ammunitionsmängder för ifrågavarande utbildning, och någon minskning därav kunde ej ifrågasättas.

Beträffande utbildningen med kulspruta syntes ännu icke tillräcklig erfarenhet föreligga för ett slutgiltigt bedömande av ammunitionsbehovet. Den i förslaget till skjutinstruktion för trupper, beväpnade med sagda vapen, angivna ammunitionsmängden eller 10,000 lösa och 100,000 skarpa patroner för varje kompani syntes vara väl avvägd. Någon minskning däri kunde de sakkunniga icke på grund av hittills vunnen erfarenhet tillstyrka.

Vad därefter *kavalleriet* anginge, hade erfarenheterna från det pågående kriget givit vid handen, att fordringarna på färdighet i skjutning och eldstrid icke kunde sättas väsentligt lägre vid detta truppslag än vid infanteriet. Mångsidigheten av utbildningen vid kavalleriet tvingade emellertid till någon begränsning av övningsgrenarna skjutning och eldstrid. De sakkunniga funne sig för sin del böra för ryttarutbildningen föreslå en ammunitionsmängd av 30 lösa, 100 kammar- och 190 skarpa patroner eller 10 lösa patroner mera än det uti förslaget till skjutinstruktion för trupper beväpnade med karbin angivna.

För regements-, respektive reservtruppövning upptoge instruktionsförslaget 50 skarpa patroner. Detta antal liksom ock den för befälsut-

bildning på särskilda övningsavdelningar anvisade ammunitionsmängden av olika slag syntes de sakkunniga vara väl avvägd, med det undantag att för de olika slagen av befälsutbildning på särskilda övningsavdelningar anvisade 5 lösa patroner borde ökas till 10.

För utbildning med kulspruta borde beräknas den i instruktionsförslaget angivna ammunitionsmängden eller 4,000 lösa och 40,000 skarpa patroner för varje tropp.

Vad *artilleriet* anginge, kunde vid fält- och positionsartilleriet strid med handvapen icke förutsättas äga rum annat än i jämförelsevis små avdelningar och under korta tidsmoment. Fordringarna på skjutfärdighet kunde därför sättas väsentligt mindre än vid infanteriet och kavalleriet. I betraktande härav anvisade förslaget till skjutinstruktion under utbildningen till artillerist: för värnpliktiga och fast anställda i allmänhet 10 lösa, 100 kammar- och 110 skarpa patroner, eller samma antal som enligt 1908 års instruktion, samt för vapenföra studenter och officersaspiranter 30 lösa, 100 kammar- och 180 skarpa patroner. I dessa bestämmelser syntes de sakkunniga ingen annan förändring böra vidtagas än att vid utbildning till artillerist av värnpliktiga och fast anställda i allmänhet den lösa ammunitionen ökades från 10 till 20 patroner, varemot kammarammunitionen kunde minskas från 100 till 75 patroner.

Under de olika slagen av befälsutbildning på särskilda övningsavdelningar syntes den lösa ammunitionen, liksom vid kavalleriet, böra ökas från 5 till 10 patroner. I övrigt syntes den i instruktionsförslaget för nämnda utbildning anslagna ammunitionsmängden vara väl avvägd, liksom ock den för regements- och reservtruppövning anvisade, eller respektive 30 skarpa patroner.

För övningsgrenarna skjutning och eldstrid vid fästningsartilleriet kunde svårligen så stor del av utbildningstiden avses, som instruktionsförslaget förutsatte. Därtill komme, att vissa i instruktionen angivna övningar borde uteslutas. Under utbildning till artillerist borde för värnpliktiga och fast anställda i allmänhet anslås 20 lösa, 75 kammar- och 160 skarpa patroner samt för vapenföra studenter och officers- och reservofficersaspiranter därutöver 20 lösa, 30 kammar- och 80 skarpa patroner. Under regements- och reservtruppövning borde anslås 30 respektive 25 skarpa patroner.

För med gevär beväpnade *ingenjörtrupper* syntes de i vederbörligt skjutinstruktionsförslag för olika utbildning anvisade ammunitionsmängder, eller under soldatutbildningen 30 lösa, 120 kammar- och 210 skarpa patroner samt under regementsövning 50 och under reservtruppövning 40 skarpa patroner, vara ändamålsenligt tillmätta.

Däremot syntes av angivna skäl en minskning av den i instruktionsförslaget angivna ammunitionsmängden kunna ske för ingenjörtrupper, beväpnade med karbin. De sakkunniga föresloge för sin del följande ammunitionsmängd: under soldatutbildningen 20 lösa, 75 kammar- och 110 skarpa patroner samt under regementsövning och reservtruppövning 30 respektive 25 skarpa patroner.

För *träng- och intendenturtrupperna* syntes den i vederbörligt instruktionsförslag för olika ändamål anvisade skarpa och kammarammunitionen vara väl avvägd, varemot den lösa ammunitionen borde ökas. De sakkunniga föresloge för sin del följande ammunitionsmängder: under soldatutbildningen 20 lösa, 100 kammar- och 130 skarpa patroner, under regements- och reservtruppövning respektive 35 skarpa patroner samt under trängtruppernas vinterrepetitionsövning 65 skarpa patroner.

För *velocipedordonanser* borde slutligen avses: under velocipedordonansskola 20 lösa, 75 kammar- och 110 skarpa patroner samt under regements- och reservtruppövning respektive 15 skarpa patroner.

I enlighet med vad sålunda anförts, beräknade de sakkunniga det totala behovet av 6,5 mm. ammunition för meddelande av erforderlig skjututbildning vid arméns olika truppslag sålunda:

T r u p p s l a g .	Antal patroner.		
	Skarpa.	Lösa.	Kammar-.
Infanteriet	14,662,000	1,067,000	4,120,000
Kavalleriet	1,582,000	147,000	403,000
Fält- och positionsartilleriet	1,226,500	173,500	582,500
Fästningsartilleriet	227,000	34,000	78,500
Ingenjörtrupper, beväpnade med gevär	359,000	33,500	146,000
Ingenjörtrupper, beväpnade med karbin	165,500	19,000	77,500
Trängen	571,000	44,500	207,000
Intendenturtrupperna	70,500	7,500	36,000
Velocipedordonanserna	26,600	3,300	12,000
Krigsskolan	469,900	97,800	30,900
Infanteriskjutskolan	550,000	60,000	25,000
Kulsprutekurs för officerare	120,000	—	—
Landstormsövningar	1,040,000	110,000	220,000
Summa	21,070,000	1,797,100	5,938,400
Dessutom under reservtruppövning vid kulspruteförbanden, förlagsvis	500,000	50,000	—

Härtill erfordrades en *ammunitionsreserv*, vars storlek syntes böra beräknas med ledning av i arméförvaltningens artilleridepartement vunnen erfarenhet.

Uti särskild skrivelse den 4 december 1916 anmälde de sakkunniga, att utöver den sålunda beräknade ammunitions mängden erfordrades ammunition för övning med vissa vapen i Boden och Tingstäde.

Generalfält-
tygmästarens
och inspektö-
rens för
artilleriet
yttrande.

Till åttlydnad av den erhållna befallningen att inkomma med förslag till beräkning å för övningsskjutning med artilleripjäser erforderligt antal skarpa och lösa skott, överlämnade generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet med underdånig skrivelse den 9 november 1916 dels förslag till tabell, utvisande anslag av skarp ammunition för övningarna med pjäser vid artilleriets truppförband och skolor år 1918, dels ock förslag till tabell, utvisande antalet lösa skott och övriga ammunitionseffekter för övningarna med pjäser vid artilleriets truppförband och skolor år 1918. Båda dessa förslag anslöte sig till de beräkningar, som legat till grund för arméförvaltningens skrivelse den 30 september 1915 angående medelsbehovet för år 1917. De mindre ändringar, som vidtagits, sammanhänge huvudsakligen dels med avsett utbyte av fältkanoner mot fälthaubitser vid ett batteri av Gottlands artillerikår, dels med tillgodogörandet vid utbildningen av vissa nyare projekttilslag, vilkas användning för övningsändamål år 1915 ej av tillverknings skäl kunnat överblickas.

Såsom grundval för förslaget beträffande den *skarpa ammunitionen* vid truppförbandens övningar hade legat den förutsättningen, att varje officer, som vid mobilisering vore avsedd att föra batteribefäl, skulle under året beredas tillfälle att själv skjuta *en* serie med stridsammunition av sådan omfattning, att viss verkan kunde av densamma påräknas och bedömas, samt att övriga officerare och andra, som vid mobilisering vore avsedda att fullgöra troppchefs eller därmed jämförlig tjänst, skulle beredas tillfälle att såsom eldledare skjuta *en* serie med övningsammunition av sådan omfattning, att skjutreglernas rätta användning kunde tillämpas och bedömas och en viss färdighet i observationers verkställande kunde ernås. För varje såsom batterichef vid mobilisering avsedd kompaniofficer hade därför beräknats vid fältartilleriet 120, vid fästningsartilleriet 60 och vid positionsartilleriet 40 skott stridsammunition, det olika antalet bestämt med hänsyn till vid de olika artillerislagen befintliga kalibrar, samt för övriga kompaniofficerare på stat, reservofficerare, officerare på reservstat, underofficerare på stat och vapenföra studenter, beräknade till visst antal för år i tjänstgöring vid truppförbanden, avsetts vid fältartilleriet 30, vid fästningsartilleriet 20—40 och vid positionsartilleriet 20 skott övningsammunition.

Jämfört med 1914 års ammunitionsanslag, sådant det bestämts från början, innan krigsförhållandena tvingat till minskning av övningsammunitionen, visade det nu framlagda förslaget en mindre ökning av skottantalet i medeltal för fältbatteri inom fredsorganisationen från 278 till 297 skott, vilken ökning berodde på genomförandet av vissa med 1914 års härordning sammanhängande personal- och utbildningsfrågor, särskilt reservpersonalens ökning och de värnpliktiga studenternas utbildning.

Beträffande ammunition till artilleriets skjutskolor hade som grund för beräkningarna lagts det för år 1914 anslagna antalet skott med de mindre ändringar, som betingades av införandet av tidsenlig granatammunition.

Tabellen över behovet av *lös ammunition m. m.* överensstämde, vad den för truppförbanden och skolorna direkt avsedda ammunitionen anginge, i huvudsak beträffande de viktigare kalibrarna med 1914 års motsvarande anslag; med hänsyn dock tagen till under de mellanliggande åren försiggångna organisationsförändringar inom artilleriet. I tabellen hade därtill upptagits en viss mängd för de större fälttjänstövningarna avsedd ammunition, vilken eljest brukat av arméförvaltningens artilleridepartement enligt särskilda bestämmelser vid behov tillhandahållas.

I de avgivna förslagen hade endast upptagits erforderlig ammunition för nu befintliga pjäser.

Sedan såväl de sakkunnigas som generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet förenämnda yttranden överlämnats till artilleridepartementet för att vara tillgängliga vid fullgörandet av det departementet givna uppdraget att verkställa en fullständig omräkning av ordinarie vapenanslaget, har nu arméförvaltningen uti underdånig skrivelse den 12 januari 1917 gjort framställning angående medelsbehovet för år 1918 under samma anslag samt därvid till en början anfört följande:

Arméförvaltningens framställning.

På grund av vad riksdagen i sin skrivelse den 13 juni 1916 framhållit och enligt vad Kungl. Maj:t anbefallt, hade anslagets särskilda undertitlar underkastats noggrann granskning, därvid förenämnda utredningar av de sakkunniga och generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet legat till grund för beräkningen av kostnaderna under titel III. Ammunition.

Beträffande den av riksdagen ifrågasatta möjligheten att vidtaga några inskränkningar i de för närvarande från anslaget utgående arvoden vore att märka, att dessa arvoden enligt den för år 1917 fastställda staten för anslaget uppginge till sammanlagt 17,320 kronor samt utginge till följande olika personalkategorier, nämligen

a) till förrådsofficer ur infanteriet vid Stockholms gevärsförråd, till arbetsofficerare vid ammunitionsfabriken och Åkers krutbruk, till föreståndare för artillerimuseum och hans biträde;

b) till läkare vid Karl Gustafs stads gevärsfaktori, ammunitionsfabriken, Åkers krutbruk, Stockholms och Karlsborgs tygstationer i och för sjukvård för arbetare;

c) till förvaltare vid skjutfält såsom enda ersättning för befattningen och till ledaren av laboratorierna vid Stockholms ammunitionsförråd på grund av farlig sysselsättning;

d) till vissa tjänstemän för tillsyn av skjutfält, förråd m. m., liggande utom vederbörandes ordinarie tjänstgöringsort, i stället för rese- och traktamentsersättning enligt för varje gång utfärdad order, varigenom utan tvivel ersättningen för den med tillsynen förbundna resan till kostnaden minskades;

e) till vaktmästare vid artilleristaben, portvakt vid artillerigården samt till enligt kontrakt anställda vaktare vid skjutfält, skjutbanor och kruthus, för samtliga såsom enda ersättningen för innehavande befattning.

Med hänsyn till de sålunda angivna olika ändamål, för vilka arvoden utginge, ansåge arméförvaltningen sig icke i något fall kunna föreslå ett arvodes borttagande utan att därigenom skulle försvåras eller omöjliggöras att på lämpligt sätt uppehålla den befattning, för vilken arvodet åtnjötes. Att i något fall vidtaga någon minskning av arvodesbeloppen, vilka i allmänhet oförändrade utgått under längre tid, kunde ej heller skäligen ifrågasättas.

I fråga om den tillökning av vapenanslaget, som av riksdagen framhållits hava uppkommit på grund av att fabrikernas stater delvis utbrutits från vapenanslaget utan att detsamma i motsvarande grad minskats, hade uti 1915 års statsverksproposition angivits, att någon dylik minskning icke kunde äga rum, enär från anslaget måste för framtiden bestridas dels kostnaderna för ammunition åt landstormen under dess obligatoriska övningar, dels ock kostnader för underhåll av kulsprutor.

Såsom arméförvaltningen redan uti sin framställning angående medelsbehovet för år 1917 framhållit, syntes det otvivelaktigt, att ordinarie vapenanslaget, som alltsedan år 1909 utgått med oförändrat belopp, numera krävde en väsentlig förhöjning, i första hand på grund av organisationsförändringar, som under de senaste åren trätt i kraft som följer ej endast av 1914 års förbättrade härordning utan jämväl på grund av nyorganisationer, som, ehuru redan beslutade i sammanhang med antagandet av 1901 års härordning, likväl av olika orsaker blivit fördröjda. Dessutom måste på grund av 1916 års riksdagsbeslut angående till-

komsten av tung artillerimateriel samt på grund av särskilda bestämmelser angående anskaffning av viss teknisk materiel m. m. en ökning av vapenanslaget uppstå.

Då de beräkningsgrunder, som måste användas för bestämmande av medelsbehovet å ett anslag av samma natur som vapenanslaget, aldrig kunde bliva annat än i viss mån approximativa, särskilt med hänsyn till att beräkningarna måste uppgöras så långt förut, som fallet vore i fråga om statens medelsbehov, borde alltid en viss behållning förefinnas å anslaget vid varje års ingång för att därmed kunna möta oförutsedda förhållanden och sålunda förebygga anslagets överskridande. Det syntes nämligen ur vanlig affärssynpunkt få betraktas som erforderligt, att en avsevärd reserv finnes i fråga om en förvaltning av den omfattning, som tillgodosåges genom vapenanslaget. Det hade även lyckats att erhålla en någorlunda tillräcklig behållning, kvarstående vid varje års ingång ända till ingången av år 1916, då behållningen ej kunde anses tillräcklig för berörda ändamål.

Under de två sista åren, för vilka bokslut nu föreläge, hade dock överskottet successivt nedgått, nämligen under år 1914 med 48,747 kronor och under år 1915 med 137,078 kronor, och detta oaktat anslaget under nämnda år enligt särskilda bestämmelser tillgodoförts av neutralitetskostnader vad som beräknats motsvara de utgifter, som särskilt förorsakats av neutralitetsanordningarna. Behållningen å anslaget den 1 januari 1916 hade sålunda varit endast 36,135 kronor 5 öre, vilket belopp som säkerhetsreserv betraktat vore för litet för att betrygga ett eventuellt överskridande av anslaget, och visade de under senare åren vid årsingången successivt nedgående anslagsbehållningarna, att anslaget blivit för knappt beräknat. Härvid borde dock beaktas, att dessa års prisstegringar, vad beträffade kostnader för råmaterialier och arbetskraft, ej kunnat förutses vid tidpunkten för anslagens beräkning. På grund av de ökade kostnaderna hade under år 1916 anslaget måst överskridas med ett till 350,000 kronor approximativt beräknat belopp. Huru mycket anslaget komme att överskridas under år 1917 på grund av dyrtiden, kunde icke nu angivas.

Allt efter vapenanslagets olika ändamål kunde kostnaderna, som utginge i och för desamma, hänföras i stort sett till något av nedannämnda huvudslag, nämligen:

1:o) *Underhållskostnader*, såsom å titel I för artillerimateriel, å titel II för handvapen och kulsprutor, å titel VI för byggnader samt å titel VII för skjutfält, vilka kostnader på grund av sin natur ej kunde genom en specificerad uträkning uppskattas, utan måste beräknas på så sätt,

att man utginge från kostnadssumman å titeln sådan den i senast fastställda stat befunnes och, där höjning erfordrades, sökte beräkna densamma med hänsyn såväl till organisationsförändringar, som under anslagsåret i fråga komme att göra sig gällande, som till möjligen väntad ändring i avseende å pris;

2:o) *Övningskostnader*, såsom å titel III för ammunition, titel IV för övningar för artilleriet samt målskjutningsmateriel för handvapen och kulsprutor, vilka kostnader huvudsakligen berodde av gällande övningsinstruktioner och övriga dithörande föreskrifter och sålunda i viss mån kunde noggrannare beräknas, ehuruval eventuellt inträdande prisändringar även därvid måste tagas i betraktande; samt

3:o) *Övriga kostnader*, såsom å titel V för fabriker, titel VIII för transporter samt titel IX för diverse behov, den senare avseende anskaffning av besiktningsinstrument och modeller samt kostnader för artilleriförsök, artillerimuseum, expenser, vissa arvoden m. m., vilka kostnader — förutom vad fabriker beträffade, för vilka kostnaderna kunde relativt noggrant beräknas — i allmänhet endast kunde approximativt uppställas på grund av erfarenheter från senaste bokslut och prisändringarnas inflytande.

En ökning av vapenanslaget för år 1918, jämfört med samma anslag sådant det från och med år 1909 utgått, betingades *dels* av orsaker, vilka — såsom beroende på organisationsförändringar eller liknande bestämmelser, som hade inflytande ej endast för år 1918 utan även vidare för framtiden — fordrade en ökning av anslaget å ordinarie stat, *dels* av orsaker, vilka kunde betraktas såsom mera tillfälliga och beroende av nu rådande extra ordinära förhållanden.

Till det förstnämnda slaget av orsaker kunde hänföras:

a) utsträckningen enligt 1914 års härordning av tjänstgöringstiden vid infanteriet vad anginge de värnpliktigas första tjänstgöring;

b) införandet enligt 1914 års härordning av reservtruppövning och landstormsövning;

c) införande enligt 1914 års härordning av utsträckt tjänstgöringstid för värnpliktiga studenter;

d) ökning av åtgången av övningsammunition *dels* för eldhandvapen på grund av de under år 1915 anbefallda nya instruktionerna för skjutning med eldhandvapen samt med anledning av de nyinförda kulspruteorganisationerna, *dels* för artilleripjäser, på grund av att antalet personal, som skulle övas i skjutning, stigit med värnpliktigas inkallande till reservtruppövning och genom krigsorganisationens tillväxt för artilleriet i allmänhet (reservformationer), vilket senare förhållande nödvändiggjort

utbildning av ett ökat antal officerare (officersersättare), avsedda att under krigstid kunna leda batteriernas eld;

e) tillkomsten av kulsprutemateriel vid infanteriet och kavalleriet och utökning av sådan materiel vid fästningsartilleriet;

f) tillkomsten enligt särskilda riksdagsbeslut och nådiga bestämmelser vid fästningsartilleriet av diverse tung artillerimateriel;

g) tillkomsten vid armén på grund av nådiga bestämmelser av ny materiel, såsom handgranater, granatkastare, lypstolar m. m.;

h) tillkomsten vid artilleriet av vintermateriel jämte utsträckta vinterövningar;

i) tillkomsten vid fältartilleriet (Norrlands artilleriregemente) av två haubitsbatterier, vilka, ehuru till organisationen beslutade genom 1901 års härordning, först på sista tiden kunnat uppsättas, sedan förläggning för desamma hunnit provisoriskt beredas;

j) tillökning av Positionsartilleriregementet därigenom, att enligt 1914 års härordning den vid regementet befintliga kulsprutematerielen överflyttats till fästningsartilleriet och i stället insatts till underhållet vida dyrbarare 15 cm. materiel;

k) tillkomsten enligt 1914 års härordning vid fästningsartilleriet i Boden av två nya fästningskompanier; samt

l) tillökningen vid artilleriet enligt 1914 års härordning av ett avsevärt antal stamhästar.

Bland sådana orsaker till kostnadsökning, vilka kunde betraktas såsom varande av mera tillfällig natur, kunde nämnas

a) ökad underhållskostnad för materiel, använd vid de formationer, som utöver de vanligen i fredstid eljest förekommande uppsatts med anledning av anordningar för neutralitetsskyddet, men för vilka ökning av vapenanslaget ej erfordrades, då det tillfördes motsvarande ersättning från medelsanslag enligt därför givna särskilda nådiga bestämmelser;

b) ökad kostnad för underhåll av materiel, byggnader och skjutfält m. m. på grund av prisförhöjningar, beroende på nu rådande extra ordinära förhållanden.

I vilken mån nu rådande prisförhöjningar å råmaterialier och större kostnader för arbetskraft, jämfört med motsvarande förhållanden före krigets utbrott, även kunde komma att göra sig gällande under år 1918, kunde naturligtvis ej för närvarande bestämmas. På grund därav hade arméförvaltningen vid beräkningen av vapenanslaget i huvudsak icke vidtagit några ändringar i beräkningsgrunderna beträffande priserna, utan ansett, att särskilda medel borde ställas till förfogande för täckande av den brist, som komme att uppstå på grund av dyrtiden.

Med hänsyn till vad sålunda blivit anfört angående orsakerna till att en höjning å vissa av vapenanslagets undertitlar erfordrades, hade arméförvaltningen särskilt för varje undertitel beräknat dess kostnad för år 1918 ävensom det dyrtidstillägg, som skulle erfordras, därest nu rådande höga priser fortfarande skulle gälla under år 1918.

Departements-
chefen.

Enligt de för 1901 års riksdag i samband med förslag till ny härordning framlagda kostnadsberäkningarna skulle ordinarie vapenanslaget, som i 1901 års riksstat var upptaget med 1,441,175 kronor, efter genomförd härordning, d. v. s. från och med år 1913, utgå med 3,176,000 kronor. Mot denna beräkning framställdes från riksdagens sida icke någon erinran. I enlighet härmed undergick anslaget successiva höjningar intill år 1909, då det i riksstaten uppfördes med sitt nuvarande belopp eller 2,708,850 kronor. Att någon höjning av anslaget till det vid 1901 års riksdag beräknade beloppet därefter icke ägde rum, berodde därpå, att arméförvaltningen uti sina årliga framställningar angående lantförsvarets medelsbehov förklarade någon höjning icke vara av behovet påkallad. Också hade anslaget, förutom att därå uppstått de av arméförvaltningen omförmälda reservationer, lämnat tillgång till åtskilliga tillfälliga och oförutsedda utgifter, exempelvis för ammunitionsförbrukningen under 1912 års försöksmobilisering och för skjutfält.

På grund härav upptogs vid utarbetandet av förslag till 1914 års härordningsproposition ordinarie vapenanslaget uti de i samband härmed uppgjorda kostnadsberäkningarna rörande lantförsvaret efter genomförd härordning med samma belopp som dittills eller 2,708,850 kronor. Ut i sitt över berörda förslag den 13 maj 1914 avgivna yttrande framhöll arméförvaltningen, att vapenanslaget vid fullständigt genomförande av den föreslagna härordningen borde beräknas uppgå till en summa, vilken, så vitt då kunde förutses, syntes böra upptagas något högre än enligt förslaget. Med hänsyn till då kända förhållanden blev emellertid anslaget i de för riksdagen framlagda kostnadsberäkningarna upptaget med sitt nuvarande belopp eller 2,708,850 kronor. Mot denna beräkning framställde riksdagen icke någon erinran.

Av skäl, som i förra årets statsverksproposition angåvos och som av arméförvaltningen i dess nu föreliggande framställning närmare utvecklats, framgår emellertid, att de antaganden, från vilka man år 1914 utgick vid beräkningen av ordinarie vapenanslaget efter genomförd härordning, icke kunna vidhållas, utan att en avsevärd höjning av anslaget måste äga rum. För erhållande av en säker grund för bedömandet av det framtida medelsbehovet under anslaget och på grund av vad riks-

dagen uti sin förenämnda skrivelse den 13 juni 1916 därom anført, har nu arméförvaltningen, med beaktande av samtliga enligt 1914 års härordning beslutade organisationsförändringar ävensom övriga på medelsbehovet inverkan omständigheter, verkställt en fullständig omräkning av anslaget.

Beträffande de av arméförvaltningen vid anslagets beräkning följda grunderna har jag icke funnit anledning till någon erinran av principiell innebörd. Vad särskilt angår den av riksdagen ifrågasatta inskränkningsen av de från anslaget för närvarande utgående arvodena till olika befattningshavare, anser jag mig på av arméförvaltningen anförda skäl icke kunna tillstyrka en dylik inskränkning, utan torde desamma med sina hittillsvarande belopp, tillhoppa 17,320 kronor, allt fortfarande böra under anslaget beräknas. Vidkommande de till grund för beräkningen av den erforderliga ammunitionen liggande utredningarna av de särskilt tillkallade sakkunniga beträffande 6,5 mm. ammunition och av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet beträffande artilleriammunitionen anser jag mig icke för närvarande kunna göra något bestämt uttalande. Innan de nya skjutinstruktionerna definitivt fastställas, synes mig nämligen ytterligare erfarenhet böra avvaktas. Såsom jag får tillfälle att längre fram närmare utveckla, torde dock för år 1918 vissa reduktioner kunna göras i det av de sakkunniga beräknade behovet av handvapensammunition.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har arméförvaltningen vid sina beräkningar tagit hänsyn till samtliga de organisationsförändringar, som enligt 1914 års härordning skola genomföras. Ehuru det kunde synas önskvärt att beräkna vapenanslaget till dess slutliga belopp efter 1914 års härordning, redan innan övergången till densamma ännu blivit slutförd, föreligga dock åtskilliga omständigheter, som försvåra eller rent av omöjliggöra detta. Vissa av dessa omständigheter stå i direkt sammanhang med den nya härordningens genomförande; andra åter och de mera väsentliga hava framkallats av den genom världskriget förorsakade kristiden. Sålunda har den särskilda vinterutbildningen först i år kunnat bedrivas under avsett antal dagar. Reservtruppövningar och landstormsövningar hava icke ägt rum mera än under ett år, varjämte reservtruppövningarna innevarande år äro avsedda att anordnas enligt annan plan än under sistlidet år. De nya skjutinstruktionerna för trupper beväpnade med gevär, karbin och kulspruta äro ännu icke slutligt fastställda utan tillämpas fortfarande såsom förslag. Erforderlig erfarenhet beträffande skjututbildningen vid kulsprutevapnet saknas ännu. Särskilt gäller detta i fråga om kulspruteutbildningen under reservtruppövningar och land-

stormsövningar. Vidare skall viss tung artillerimateriel av nytt slag anskaffas och övningar med vissa nya tekniska hjälpmedel, såsom handgranater, granatkastare, projektiler att kastas från aéroplan, lysgranater och lypstolar, äro avsedda att anordnas. Till följd av den rådande högkonjunkturen hota vakanserna bland den fast anställda manskapspersonalen att bliva avsevärt större än tillförene, under det att värnpliktskontingenten ökats med flera tusen man. Slutligen har man att förutse, att priserna å alla vapen- och ammunitionseffekter även under år 1918 komma att mer eller mindre överstiga det normala, vilket icke blott medför krav på extra anslag för det ordinarie anslaget förstärkande utan jämväl kan komma att nödvändiggöra inskränkningar i skjutprogrammen. Vid nu angivna förhållanden anser jag mig böra avstå från att söka beräkna medelsbehovet under vapenanslaget efter genomförd härordning och inskränka mig till enbart en beräkning av det för år 1918 oundgängligen erforderliga behovet. I likhet med arméförvaltningen anser jag mig härvid först böra, med ledning av de före kristidens inträde rådande priserna, beräkna det ordinarie medelsbehovet under en var av anslaget särskilda titlar och därefter det dyrtidstillägg, som på grund av rådande förhållanden måste avses för det ordinarie anslaget förstärkning.

Titel I. Artillerimateriel.

Nuvarande
beräkning.

Såsom förut nämnts, är under förevarande titel i innevarande års stat upptaget ett belopp av sammanlagt 295,000 kronor. Detta belopp är fördelat sålunda:

a) Artillerimateriel för fältartilleriet:

Till underhåll av fältartillerimaterielen, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till allmänna omkostnader vid tygförråden i Stockholm, Göteborg, Kristianstad, Östersund, Uppsala, Jönköping och Visby kronor 240,000: —

b) Artillerimateriel för fästnings- och positionsartilleriet:

Till underhåll av fästningarnas bestyckning och positionsartillerimaterielen, inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till allmänna omkostnader vid tygförråden å Karlsborgs och Bodens fästningar kronor 55,000: —

Beträffande denna anslagstitel har arméförvaltningen anfört, att undertiteln a) *artillerimateriel för fältartilleriet* måste höjas först och främst på grund av tillkomsten vid Norrlands artilleriregemente av två 10,5 cm. fält-
haubitsbatterier. I medeltal kunde under normala förhållanden (här beräknat efter förhållandena under år 1913) underhållskostnaden för år vid ett fältartilleriregemente beräknas till omkring 3,000 kronor per batteri. Ökningen för förenämnda två batterier bleve alltså för år 1918 6,000 kronor. Vidare fordrades en ökning på grund av tillkomsten vid fältartilleriet av vintermateriel och utsträckta vinterövningar. Under år 1918 kunde ifrågavarande materiel beräknas erfordra underhåll vid fältartilleriet av visst antal formationer. Efter normala förhållanden beräknad skulle kostnadsökningen belöpa sig till 16,800 kronor. Slutligen erfordrade den ökade slitningen av diverse materiel, särskilt eldlednings- och signalmateriel, en ökad underhållskostnad av 2,200 kronor. Undertiteln, för närvarande upptagen med 240,000 kronor, skulle alltså behöva ökas med sammanlagt $(6,000 + 16,800 + 2,200 =)$ 25,000 kronor eller till 265,000 kronor. Skulle nu rådande priser fortfarande gälla under år 1918, erfordrades ett dyrtidstillägg av omkring 80 procent eller 212,000 kronor.

Undertiteln b) *artillerimateriel för fästnings- och positionsartilleriet* erfordrade en höjning på grund av utbyte vid Positionsartilleriregementet av ett kulsprutebatteri med ett haubitsbatteri. Skillnaden i årligt underhåll under normala förhållanden av materiel för ett tungt haubitsbatteri, beräknat till 3,000 kronor, och för ett kulsprutebatteri vid Positionsartilleriregementet, beräknat till 2,000 kronor, utgjorde en ökning av 1,000 kronor. Vidare krävdes en höjning av titeln på grund av tillkomsten vid fästnings- och positionsartilleriet av vintermateriel. Under år 1918 kunde ifrågavarande materiel beräknas erfordra underhåll för ett visst antal formationer, föranledande en efter normala förhållanden beräknad ökad underhållskostnad av 7,200 kronor. Än vidare krävdes en anslagsökning på grund av tillkomsten vid fästningsartilleriet av viss tung kanon- och haubitsmateriel. Då emellertid några bestämda uppgifter angående årliga underhållskostnaden för ifrågavarande materiel, såsom ännu ej anskaffad ehuru till anskaffning beslutad, ej förefunnes, syntes kostnaderna för underhållet under år 1918 för denna nytillkomna materiel approximativt kunna uppskattas till 10,000 kronor. Slutligen föranledde ökad slitning av materielen, särskilt eldlednings- och signalmateriel, en ökad underhållskostnad av 1,800 kronor. Undertiteln, för närvarande upptagen med 55,000 kronor, skulle alltså behöva ökas med sammanlagt $(1,000 + 7,200 + 10,000 + 1,800 =)$ 20,000 kronor eller till 75,000 kronor. Enligt nu rådande priser skulle erfordras ett dyrtidstillägg av omkring 80 procent eller 60,000 kronor.

Departement-
chefen.

Arméförvaltningens beräkning av det ordinarie medelsbehovet under förevarande anslagstitel giver mig icke anledning till någon erinran. Titeln i dess helhet torde alltså för år 1918 böra ökas med tillhoppa $(25,000 + 20,000) = 45,000$ kronor eller från 295,000 kronor till 340,000 kronor.

Titel II. Handvapen samt kulsprutemateriel för infanteriet och kavalleriet.

Nuvarande
beräkning.

Under denna titel är i innevarande års stat upptaget ett belopp av 190,000 kronor, avsett till underhåll och rengöring av gevärspersedlar samt kulsprutemateriel för infanteriet och kavalleriet, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar, samt till kurser för utbildning i vapenvård.

Arméförvalt-
ningens
förslag.

Arméförvaltningen har anmält, att samtliga *underhållskostnader för handvapen* å denna titel före år 1914 uppgått till omkring 0,0135 kronor per tjänstgöringsdag räknat. I och med tillämpningen av 1914 års härordning måste emellertid denna siffra ökas med hänsyn till ökad slitning av vapen, på grund av, bland annat, väsentligt ökat skottantal. En ökning proportionell mot ökningen i skottantalet (omkring 100 procent) erfordrades dock ej, utan ansåge arméförvaltningen, att ökningen kunde begränsas till omkring 25 procent av förutnämnda kostnad, dyrtidskostnader däri ej inräknade. Kostnaden per tjänstgöringsdag borde därför sättas till 0,016 kronor. Då kostnaderna för underhåll av landstormens handvapen även syntes böra bekostas av ifrågavarande undertitel, borde i antalet tjänstgöringsdagar, som lades till grund för anslagets beräkning, även antalet tjänstgöringsdagar vid landstormen inräknas. Efter en beräkningsgrund av sammanlagt 14,000,000 tjänstgöringsdagar skulle alltså medelsbehovet för handvapen uppgå till $(14,000,000 \times 0,016 =) 224,000$ kronor.

För *underhåll av kulsprutematerielen* syntes böra beräknas 3,000 kronor per kulsprutekompani vid infanteriet och 1,000 kronor per kulsprutetropp vid kavalleriet. Sammanlagda medelsbehovet för kulsprutemateriel för infanteriet och kavalleriet uppginge således till $(28 \times 3,000 + 8 \times 1,000 =) 92,000$ kronor.

Medelsbehovet under titeln i dess helhet skulle alltså utgöra $(224,000 + 92,000 =) 316,000$ kronor.

Med hänsyn till materielprisens stegring under den rådande dyrtiden borde med för närvarande gällande priser dyrtidstillägget för titeln beräknas till omkring 30 procent eller i runt tal 95,000 kronor.

Departements-
chefen.

Vad först beträffar kostnaden för underhåll av handvapen har arméförvaltningen föreslagit, att denna måtte på grund av större slitning till följd av väsentligt ökat antal skott höjas från 0,0135 kronor till 0,016 kronor för tjänstgöringsdag. Då emellertid ökningen av antalet tjänstgöringsdagar vid huvudtrupperlaget, infanteriet, är jämförelsevis större än ökningen av antalet skarpa patroner per man, torde den gamla beräkningsgrunden eller 0,0135 kronor för tjänstgöringsdag fortfarande kunna bibehållas. Då antalet tjänstgöringsdagar för år 1918 i årets statsverksproposition beräknats till 15,282,388, skulle alltså för ifrågasvarande ändamål erfordras ett belopp av i avrundat tal ($15,282,388 \times 0,0135 =$) 206,300 kronor.

Med hänsyn därtill att vid infanteriets kulsprutekompanier övningsgarna under tiden för de värnpliktigas första tjänstgöring i allmänhet bedrivs inom plutonsförband, torde för underhållet av kulsprutematerielen per kulsprutekompani ett belopp av 2,000 kronor vara tillräckligt. Vid sådant förhållande och med godtagande av den utav arméförvaltningen föreslagna underhållskostnaden av 1,000 kronor per kulsprutetropp vid kavalleriet, skulle alltså för underhåll av kulsprutematerielen för infanteriet och kavalleriet erfordras ett belopp av ($28 \times 2,000 + 8 \times 1,000 =$) 64,000 kronor.

Det ordinarie medelsbehovet under förevarande anslagstitel skulle alltså för år 1918 utgöra ($206,300 + 64,000 =$) 270,300 kronor, innebärande en ökning av 80,300 kronor i jämförelse med innevarande års stat.

Titel III. Ammunition.

Det i innevarande års stat under förevarande titel upptagna beloppet, 1,721,000 kronor, är sålunda fördelat:

Nuvarande
beräkning.

a) ammunition för fältpjäser:

Till anskaffande av fältartilleriammunition (utom krut och sprängladdningar) i stället för under övningar förbrukad, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till allmänna omkostnader vid ammunitionsförråden i Stockholm, Göteborg, Kristianstad, Östersund, Uppsala, Jönköping och Visby..... kronor 520,000:—

b) ammunition för fästnings- och positionspjäser:

Till anskaffande av fästnings- och positionsartilleriammunition (utom krut- och sprängladdningar) i

stället för under övningar förbrukad, till inventarier, materialier och förbrukningspersedlar samt till allmänna omkostnader vid ammunitionsförråden å Karlsborgs och Bodens fästningar kronor 120,000: —

c) *ammunition för handvapen och kulsprutor:*

Till bestridande av kostnaden, utom den för krutet, för den årliga förbrukningen av ammunition för handvapen och kulsprutor (jämväl ammunition åt landstormen under dess obligatoriska övningar) samt till kurser för utbildning i ammunitionsvård » 844,000: —

d) *kruttillverkning:*

Till bestridande av kostnaden för den årliga förbrukningen av krut och sprängladdningar samt för kavalleriets sprängmedel » 237,000: —

Arméförvalt-
ningens
beräkning.

Till grund för beräkningarna av medelsbehovet under undertitlarna a) *ammunition för fältpjäser* och b) *ammunition för fästnings- och positionspjäser* hade arméförvaltningen lagt förutnämnda av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet utarbetade förslag rörande det för övningsskjutning med artilleripjäser under år 1918 erforderliga antalet skarpa och lösa skott. Uti arméförvaltningens skrivelse bifogade tabeller vore kostnaderna för denna ammunition uträknade dels med normala priser, dels med hänsyn till nu rådande höga priser, upptagande jämväl fördelningen å undertitlarna a) för fältpjäser, b) för fästnings- och positionspjäser samt vad som på d) kruttillverkning därav borde komma. Förutom den ammunition, som av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet föreslagits för redan befintliga pjäser hade artilleridepartementet dessutom å underavdelningen b) för fästnings- och positionspjäser beräknat en summa av 43,125 kronor, utgörande övningsammunition till de grova pjäser, som jämlikt 1916 års riksdagsbeslut skulle anskaffas, då det vore av vikt, att skjutningar utfördes med dessa pjäser redan år 1918, till vilken tid de torde vara anskaffade. Av de verkställda beräkningarna framginge, att å undertiteln a) för fältpjäser erfordrades ett ordinarie anslag av 597,235 kronor, varjämte, om nu rådande priser fortfarande gälla under år 1918, ett dyrtidstillägg av 475,575 kronor borde beräknas, utgörande omkring 80 procent, samt att å underavdelningen b) för fästnings- och positionspjäser erfordrades

ett ordinarie anslag av 307,523 kronor, varjämte ett dyrtidstillägg av 293,420 kronor borde beräknas, utgörande omkring 96 procent.

Vad härefter anginge undertiteln c) *ammunition för handvapen och kulsprutor* hade förutnämnda sakkunniga beräknat det årliga behovet av 6,5 mm. skarpa patroner för meddelande av erforderlig skjututbildning vid arméns olika truppslag till 21,684,000 stycken, däri då inräknad av de sakkunniga i särskild skrivelse angiven ammunition för övning med vissa vapen i Boden och Tingstäde. Härtill borde för oförutsedda övningar, ovanligt stora årskontingenter värnpliktiga m. m. läggas en reserv av minst 5 procent, varför den årliga förbrukningen i uppåt avrundat tal borde beräknas till 23,000,000 stycken. Kostnaden per patron utan krut borde, dyrtidskostnader oräknade, beräknas till 0.05 kronor. Kostnaderna för det erforderliga antalet skarpa patroner uppginge alltså till $(23,000,000 \times 0,05 =)$ 1,150,000 kronor.

Årsbehovet av 6,5 mm. kammarpatroner hade av de sakkunniga beräknats till 5,938,400 stycken. Någon reserv utöver siffrans avrundning till 6,000,000 syntes i detta fall ej erfordras. Kostnaden per patron utan krut borde, dyrtidskostnader oräknade, upptagas till 0,015 kronor, vadan kostnaden för ifrågavarande ammunition uppginge till $(6,000,000 \times 0,015 =)$ 90,000 kronor.

Vad 6,5 mm. lösa patroner anginge, hade de sakkunniga ej beräknat det antal, som erfordrades för markering av eldgivning under övning i fälttjänst. Av arméförvaltningen gjord beräkning hade givit vid handen, att årsbehovet av dylik ammunition, däri inräknad av de sakkunniga för skjututbildning m. m. upptagen samt erforderlig reserv, uppginge till 14,000,000 patroner. Då kostnaden per patron utan krut borde, dyrtidskostnader oräknade, upptagas till 0,01 kronor, erfordrades alltså för ifrågavarande ammunition ett belopp av $(14,000,000 \times 0,01 =)$ 140,000 kronor.

De sakkunniga hade icke beräknat behovet av patroner till enhandseldvapen (pistol och revolver). Årsbehovet av skarpa dylika patroner borde enligt arméförvaltningens beräkningar sättas till 1,000,000 stycken. Någon särskild kostnad för lös ammunition syntes ej behöva beräknas, enär denna förbrukning vore relativt obetydlig samt årligen minskades i och med fortgående utbyte vid armén av revolver mot pistol, till vilket senare vapen lös ammunition ej funnes. Kostnaden per patron utan krut borde, fränsett dyrtidskostnader, beräknas till 0,03 kronor. Kostnaden för den erforderliga ammunitionsmängden uppginge alltså till $(1,000,000 \times 0,03 =)$ 30,000 kronor.

I och med införande av s. k. teknisk utrustning vid armén måste övningar med dylik materiel företagas, vilka droge årliga kostnader. De årliga övningskostnader, som enligt arméförvaltningens åsikt borde utgå från förevarande titel av ordinarie vapenanslaget, utgjordes av följande belopp, nämligen

för handgranater	kronor 15,000: —
» ammunition för granatkastare	» 21,000: —
» projektiler att kastas från aeroplan	» 4,000: —
» lysgranater	» 10,000: —
» ammunition för lypistoler	» 10,000: —
	<hr/>
	eller tillhopa kronor 60,000: —

Dyrtidskostnader oräknade uppginge alltså sammanlagda kostnaden å undertiteln c) ammunition för handvapen och kulsprutor till följande belopp:

för 6,5 mm. skarpa patroner	kronor 1,150,000: —
» 6,5 mm. kammarpatroner	» 90,000: —
» 6,5 mm. lösa patroner	» 140,000: —
» patroner till enhandsvapen	» 30,000: —
» handgranater m. m.	» 60,000: —
» ammunitionsvård, transport, oförutsedda utgifter m. m.	» 70,000: —
	<hr/>
	Summa kronor 1,540,000: —

Som det tillverkningspris, som ammunitionen på grund av den rådande dyrtiden betingade, vore omkring 90 procent högre än det ovan angivna, borde med hänsyn därtill det för undertiteln erforderliga dyrtidstillägget beräknas till i runt tal 1,300,000 kronor.

Vad slutligen undertiteln d) *kruttillverkning* anginge, hade arméförvaltningen beräknat den normala kostnaden för kruttillverkningen för fältartilleriammunitionen till 130,995 kronor och för fästnings- och positionsartilleriammunitionen till 77,202 kronor 50 öre eller till sammanlagt i jämnt krontal 208,198 kronor. Därest nu rådande höga priser komme att fortfara, uppginge kostnaden till 245,330 kronor respektive 172,672 kronor 50 öre, således sammanlagt 418,002 kronor 50 öre. För ändamålet borde alltså beräknas såsom ordinarie anslag 208,198 kronor och såsom dyrtidstillägg i jämnt krontal (418,002: 50—208,198 =) 209,805 kronor.

För eldhandvapen, kulsprutor, kavalleriets sprängmedel m. m. erfordrades enligt före kriget gällande priser

för gevärskrut till 23,000,000 skarpa patroner (2,35 gr. per styck) à kr. 3,10 per kg.....	kronor 168,000: ---
» gevärsexerciskrut till 6,000,000 kammarpatroner (0,4 gr. per styck) à kr. 3,40 per kg.....	» 8,200: ---
» gevärsexerciskrut till 14,000,000 lösa patroner (0,8 gr. per styck) à kr. 3,40 per kg.	» 38,000: ---
» krut till 1,000,000 patroner för enhandsvapen (0,4 gr. per styck) à kr. 6: — per kg.	» 2,400: ---
» kavalleriets sprängmedel, transporter, oförutsedda behov.....	» 25,400: ---
	<hr/>
	Summa kronor 242,000: ---

varjämte ett dyrtidstillägg av omkring 100 procent eller 242,000 kronor borde beräknas. Till handgranater, granatkastare och övrig teknisk materiel erforderligt krut och sprängmedel vore inräknat i kostnaderna för denna materiel.

För kruttillverkningen erfordrades alltså såsom ordinarie anslag (208,198 + 242,000=) 450,198 kronor och såsom dyrtidstillägg (209,805 + 242,000=) 451,805 kronor.

Vad först beträffar anslagsbehoven å undertitlarna a) *ammunition för fältpjäser* och b) *ammunition för fästnings- och positionspjäser* har jag icke något att erinra mot vad arméförvaltningen härutinnan föreslagit. Det ordinarie medelsbehovet å dessa titlar torde alltså böra upptagas till 597,235 kronor, respektive 307,523 kronor. Departements-
chefen.

Det av arméförvaltningen beräknade medelsbehovet å undertiteln c) *ammunition för handvapen och kulsprutor* grundar sig på den av förutnämnda sakkunniga verkställda utredningen angående det årliga behovet av dylik ammunition vid armén. Med hänsyn till angelägenheten av att under rådande förhållanden begränsa utgifterna torde dock för år 1918 vissa inskränkningar uti den av de sakkunniga beräknade ammunitions-mängden böra vidtagas.

I enlighet med vederbörande förslag till skjutinstruktioner hava de sakkunniga beräknat ammunition för värnpliktskontingenten enligt samlingsbeskeden och för det fast anställda manskapet enligt respektive stater. Då emellertid ett avsevärt antal värnpliktiga avgår under tjänst-

göringen samt ett betydande antal vakanser torde komma att förefinnas bland det fast anställda manskapet, synes det icke vara erforderligt att, på sätt de sakkunniga föreslagit, beräkna särskild ammunition för officerare och underofficerare. Dessa förutsättas icke heller skjuta i samma utsträckning som manskapspersonalen. Av nyss angivna skäl torde icke heller behöva beräknas någon särskild ammunition för »provskott och skott för inskjutning av medelträffläget», likasom ej heller för »kontrollskott och för särskjutning». Vidare torde ammunition för prövning av gevär behöva i allmänhet beräknas endast för den styrka, som tjänstgör under tiden för de värnpliktigas första tjänstgöring. Än vidare synes skolskjutningsammunition under regementsövningarna för fast anställt manskap ävensom för den yngsta årsklassen värnpliktiga i allmänhet endast behöva beräknas för terränglinjeskjutningen. Slutligen torde med hänsyn till de ändrade bestämmelserna för reservtruppövningarna under dessa övningar för fältskjutning icke behöva beräknas större antal skarpa patroner än som för samma ändamål beräknats under regementsövningarna.

För skjutning med kulspruta hava de sakkunniga beräknat 100,000 skarpa patroner för varje kulsprutekompani vid infanteriet och 40,000 skarpa patroner för varje kulsprutetropp vid kavalleriet. Därjämte hava beräknats 500,000 skarpa patroner för reservtruppövning vid kulspruteförbanden och 600,000 skarpa patroner för skjutning med kulspruta under landstormsövningar. Härutinnan torde vissa reduktioner kunna vidtagas. För varje kulsprutekompani vid infanteriet torde sålunda böra beräknas under tiden för de värnpliktigas första tjänstgöring 1,500 patroner för 40 man samt under regementsövningarna 200 patroner för 100 man, d. v. s. sammanlagt 80,000 patroner per kompani. För kulsprutetropp vid kavalleriet torde enligt samma grunder böra beräknas endast 30,000 patroner. Då under reservtruppövningar vid infanteriet år 1918 tjänstgöra högst 1,260 man, som förut erhållit kulspruteutbildning och för var och en av dessa torde böra anslås 200 skarpa skott, erfordras för ifrågasvarande ändamål endast 252,000 patroner. Vad landstormsövningarna angår, har, såsom i årets statsverksproposition angivits, den uti dessa övningar under år 1918 deltagande kontingenten beräknats till 20,000 man. Av dessa torde högst 10 procent eller 2,000 man kunna avses för kulspruteutbildning. För var och en av dessa torde böra anslås 100 skarpa patroner utöver den ordinarie tilldelningen av 20 dylika patroner. För dessa övningar skulle alltså erfordras endast 200,000 patroner. Slutligen torde för övning med vissa vapen i Boden och Tingstäde böra beräknas 75,000 skarpa skott.

Såsom förut nämnts, hava de sakkunniga beräknat särskild ammunition för velocipedordonanserna. Då under skolorna erforderlig ammunition torde kunna erhållas från vederbörande regementen, synes någon särskild ammunition för dessa skolor icke behöva beräknas. Vidare torde den av de sakkunniga för krigsskolan beräknade ammunitionsmängden kunna nedsättas till den för år 1916—1917 bestämda, vilken chefen för krigsskolan förklarar visserligen vara den minsta möjliga men dock för ändamålet tillräcklig. Slutligen torde under vinterrepetitionsövningar vid trängsen erfordras högst 50 skarpa patroner per man av de värnpliktiga och av halva antalet fast anställt manskap.

I enlighet med nu angivna grunder och med beaktande av den i årets statsverksproposition omförmälda ökningen av värnpliktskontingenten har jag låtit verkställa en beräkning av den under år 1918 erforderliga ammunitionen för handvapen och kulsprutor, och skulle enligt denna beräkning erfordras 18,528,370 skarpa patroner, 5,537,480 kammarpatroner och 1,807,470 lösa patroner. Härtill kommer nödig reserv för oförutsedda övningar, ovanligt stora årskottingenter värnpliktiga m. m. Arméförvaltningen har ansett denna reserv ifråga om skarpa patroner böra bestämmas till minst 5 procent. Då emellertid beräkningen endast avser ett år, synes det icke erforderligt att såsom reserv för alla slagen av patroner beräkna mera än $2\frac{1}{2}$ procent, synnerligast då, såsom här är fallet, hänsyn tagits till den nu beräkneliga ökningen av värnpliktskontingenten. Den erforderliga ammunitionsmängden skulle alltså utgöra 18,991,580 skarpa patroner, 5,675,920 kammarpatroner och 1,852,660 lösa patroner eller i avrundade tal 19,000,000 skarpa patroner, 5,700,000 kammarpatroner och 1,850,000 lösa patroner. Härtill kommer i enlighet med vad arméförvaltningen uppgivit erforderligt antal lösa patroner för markering av eldgivning under övning i fälttjänst. För ifrågavarande ändamål torde för år 1918 böra beräknas omkring 10,000,000 patroner. Behovet av lösa patroner under nämnda år torde därför böra upptagas till i runt tal 12,000,000.

Då enligt vad arméförvaltningen meddelat den normala kostnaden utan krut bör beräknas till 0,05 kronor per skarp patron, till 0,015 kronor per kammarpatron och till 0,01 kronor per lös patron, skulle alltså erfordras för den skarpa ammunitionen ($19,000,000 \times 0,05 =$) 950,000 kronor, för kammarammunitionens ($5,700,000 \times 0,015 =$) 85,500 kronor och för den lösa ammunitionen ($12,000,000 \times 0,01 =$) 120,000 kronor.

Mot arméförvaltningens beräkning av kostnaderna för patroner till enhandsvapen, för övningar med s. k. teknisk utrustning samt för ammunitionsvård m. m. har jag icke något att erinra.

Det normala medelsbehovet å undertiteln c) ammunition för handvapen och kulsprutor skulle alltså uppgå till följande belopp:

för 6,5 mm. skarpa patroner	kronor	950,000: —
» 6,5 mm. kammarpatroner	»	85,500: —
» 6,5 mm. lösa patroner	»	120,000: —
» patroner till enhandsvapen	»	30,000: —
» handgranater m. m.	»	60,000: —
» ammunitionsvård, transport, oförutsedda utgifter m. m.	»	70,000: —
		<hr/>
		eller tillhopa kronor 1,315,500: —

Vad slutligen undertiteln d) *kruttillverkning* angår, har jag icke något att erinra mot de av arméförvaltningen beräknade ordinarie kostnaderna för erforderligt krut till den beräknade artilleriammunitionen. Härför torde alltså böra beräknas ett belopp av 208,198 kronor.

Den ordinarie kostnaden för kruttillverkningen för eldhandvapen, kulsprutor, kavalleriets sprängmedel m. m. har av arméförvaltningen beräknats till sammanlagt 242,000 kronor. Häremot har jag icke annat att erinra, än att nämnda belopp bör, med anledning av den utav mig föreslagna reduceringen av antalet 6,5 mm. patroner, minskas med 34,988 kronor och alltså upptagas med 207,012 kronor.

För kruttillverkningen skulle alltså erfordras ett belopp av (208,198 + 207,012 =) 415,210 kronor.

Det ordinarie medelsbehovet under titel III. Ammunition skulle alltså utgöra

a) för fältpjäser	kronor	597,235: —
b) för fästnings- och positionspjäser	»	307,523: —
c) för handvapen och kulsprutor	»	1,315,500: —
d) för kruttillverkning	»	415,210: —
		<hr/>
		Summa kronor 2,635,468: —

Anslagstiteln torde alltså för år 1918 böra upptagas med i jämnt tal 2,635,500 kronor, innebärande en ökning i jämförelse med innevarande års stat av 914,500 kronor.

Titel IV. Övningar.

Nuvarande
beräkning.

Det i årets stat under förevarande titel upptagna beloppet, 267,000 kronor, är sålunda fördelat:

a) *övningar för artilleriet:*

Till artilleritruppförbandens övningar, till anskaffande av läroböcker, till belöningar för skicklighet i skjutning och riktning med artilleripjäser, till bestridande av kostnader för transporter till skjutfälten ävensom till häst- och ridskolepersedlar kronor 117,000: —

b) *målskjutningsmateriel för handvapen och kul-sprutor m. m.*

Till anskaffande och underhåll av målskjutningsmaterielen för handvapen och kul-sprutor samt till belöningar för skicklighet i skjutning med sagda vapen..... » 150,000: —

Beträffande undertiteln a) *övningar för artilleriet* har arméförvaltningen ansett denna böra ökas på grund av tillkomsten vid fästningsartilleriet av viss tung kanon- och haubitsmateriel. Då emellertid några bestämda uppgifter angående kostnaden för övningar med ifrågavarande materiel, såsom ej ännu anskaffad ehuru till anskaffning beslutad, ej nu kunde föreligga, syntes dessa kostnader under år 1918 böra beräknas erfordra en ökning å undertiteln, som kunde approximativt uppskattas till 3,000 kronor.

Arméförvalt-
ningens
förslag.

Vidare borde undertiteln höjas på grund av ökningen av artilleriets stamhästar. Från titeln utginge nämligen även kostnaderna för underhåll av häst- och ridskolepersedlar. Antalet stamhästar vid artilleriet utgjorde enligt 1901 års härordning 2,929. Enligt 1914 års senare riksdags beslut skulle antalet stamhästar efter genomförd organisation bliva för fältartilleriet 2,923 och för fästnings- och positionsartilleriet 314 eller sammanlagt 3,237. Genom ändrat beslut av 1915 års riksdag beträffande antalet stamhästar, avsedda för regementsofficerare, komme emellertid antalet stamhästar å ena sidan att ökas med 11, avsedda för artilleriets regementschefer, chefen för Gottlands artillerikår samt för cheferna för artilleristaben och för artilleri- och ingenjörhögskolan och å andra sidan att minskas med 31, beroende därpå att överstelöjtnanter och majorer vid fältartilleriet skulle göras beridna endast på en kronan tillhörig stamhäst. Efter den nya härordningens genomförande skulle antalet stamhästar vid artilleriet följaktligen utgöra 3,217. Ehuruval härordningen i förevarande hänseende icke skulle vara genomförd förr än med året 1924, hade dock en ändring härutinnan inträtt därigenom, att av hästar, in-

köpta för vissa formationer, ett stort antal enligt av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser blivit insatta som stambästar, varigenom övergången blivit påskyndad, så att hela ökningen kunde antagas vara fullföljd med år 1918. Ökningen av stambästar för detta år bleve således (3,217 — 2,929 =) 288. Beräknades underhållskostnaden av häst- och ridskolepersedlar per stambäst för år till 15 kronor, skulle den ordinarie ökningen av undertiteln uppgå till 4,320 kronor.

Undertiteln a) övningar för artilleriet borde alltså ökas med (3,000 + 4,320 =) 7,320 kronor eller från 117,000 kronor till 124,320 kronor. Såsom dyrtidstillägg för år 1918 borde beräknas omkring 10 procent eller 12,500 kronor.

Till grund för beräkningen av undertiteln b) *målskjutningsmateriel för handvapen och kulsprutor m. m.* borde lämpligen läggas årliga antalet lossade skarpa skott, varvid hänsyn endast torde böra tagas till antalet 6,5 mm. skarpa patroner, då antalet skarpa skott med enhandsvapen endast uppginge till en obetydlighet. Kostnaden för ifrågavarande målskjutningsmateriel hade före år 1914 uppgått till omkring 0,012 kronor per 6,5 mm. patron. Som emellertid den ovan under titel III c) beräknade förbrukningen vore omkring dubbelt så stor som förbrukningen före antagandet av 1914 års härordning och då kostnaderna för målskjutningsmateriel ej ökades fullt så mycket som proportionellt med skottantalet, torde man kunna i förevarande fall räkna med en mindre kostnad per skott än ovan angivna 0,012 kronor och syntes lämpligen, dyrtidskostnader oräknade, 0,009 kronor kunna sättas såsom kostnad per skott under förutsättning att ovan beräknade 23,000,000 6,5 mm. skarpa patroner lossades. Dyrtidskostnader oräknade, skulle medelsbehovet å undertiteln alltså belöpa sig till (23,000,000 × 0,009 =) 207,000 kronor. Av denna summa torde utom hittillsvarande målskjutningsmateriel även kunna bekostas av inspektören för infanteriet föreslagna s. k. terrängtavlor.

Det dyrtidstillägg, som med hänsyn till för tillfället rådande priser borde beräknas, syntes kunna uppställas till omkring 25 procent eller i runt tal 50,000 kronor.

Departements-
chefen.

Vad först beträffar det av arméförvaltningen å undertiteln a) övningar för artilleriet beräknade beloppet har jag icke annat att däremot erinra än att antalet stambästar bör i enlighet med vad i årets statsverksproposition angivits för år 1918 beräknas till 3,198. Ökningen i jämförelse med 1901 års härordning utgör alltså (3,198 — 2,929 =) 269 hästar. Det för underhållet av häst- och ridskolepersedlar ytter-

ligare erforderliga beloppet bör alltså beräknas till $(269 \times 15 =)$ 4,035 kronor. Undertiteln bör således ökas med tillhoppa $(3,000 + 4,035 =)$ 7,035 eller från 117,000 kronor till 124,035 kronor.

Vidkommande undertiteln b) målskjutningsmateriel för handvapen och kulsprutor m. m. torde denna med hänsyn till den av mig föreslagna minskningen av antalet skarpa patroner böra beräknas till $(19,000,000 \times 0,009 =)$ 171,000 kronor.

Anslagstiteln i sin helhet torde alltså böra upptagas till i jämnt tal $(124,035 + 171,000 =)$ 295,000 kronor, innebärande i jämförelse med innevarande års stat en ökning av 28,000 kronor.

Titel V. Fabriker.

Det i innevarande års stat under förevarande titel upptagna beloppet, 33,000 kronor, är sålunda fördelat:

Nuvarande
beräkning.

a) Karl Gustafs stads gevärsfaktori:

Till arvoden, inventariersedlar, sotning i eldstäder, renhållning, vattenförbrukning, isning vid utfallsdammarna, städning, eldning och belysning av kontorslokaler, verkstäder och besiktningssrum samt till expenser kronor 15,000: —

b) Ammunitionsfabriken:

Till arvoden, underhåll av dragare och inventariersedlar, renhållning, vattenförbrukning, sotning i eldstäder, till städning, eldning och belysning av kontorslokaler, verkstäder och besiktningssrum samt till expenser » 15,000: —

c) Åkers krutbruk:

Till arvoden samt expenser » 3,000: —

Uti underdånig skrivelse den 21 december 1916 anmälde arméförningens artilleridepartement, att Åkers krutbruk tid efter annan besöktes av personer i tjänsteärenden. Den tid ett sådant besök varade uppginge i allmänhet till en eller annan dag, men utsträcktes emellanåt avsevärt längre. Under denna tid måste styresmannen tillhandahålla de besökande kost och logi, då intet hotell eller gästgivargård funnes i närheten. Med anledning härav hade på statens bekostnad en del gäst- rum anordnats i styresmannens bostad.

Framställning
av arméför-
valtningens
artilleridepar-
tement.

För att giva en uppfattning angående den mängd besökande styresmannen måste mottaga året om hade uppgjorts följande förteckning å personer, som besökte krutbruket:

I och för *inspektioner och dylikt* besöktes krutbruket av representanter från artilleridepartementet, statsrevisionen, militieombudsmannen (civilkommissionen), inspektören för sprängämnestillverkningen, yrkesinspektören, justerare av mål, mått och vikt, provinsialläkaren, jägmästare samt krutbrukets läkare och veterinär. I och för *provskjutningar och försök*, som måste utföras vid krutbruket, besöktes detta av representanter från artilleridepartementets konstruktionsavdelning, ammunitionsfabriken, gevärsfaktoriet, olika projektilverkstäder, krutbruk och sprängämnesfabriker samt kontrollofficerare. Vidare besöktes krutbruket i och för *särskilda utredningar m. m.* av ammunitionssakkunniga, krigsmaterielkommissionen, representanter för vattenfallsstyrelsen, ingenjörer från olika firmor, byggmästare och ritare för avritning av maskiner. Slutligen besöktes bruket i och för *diverse uppdrag* av utländska officerare (under år 1916 av två danska officerare under 5 dagar och två under närmare tre veckor), av personer, som erhållit tillstånd att bese bruket, samt av personer, som inspekterat det å krutbrukets område befintliga landstormsförrådet, såsom befälhavaren, officerare från fortifikationen och Södermanlands regemente m. fl.

De flesta besökande hade utgjorts av ingenjörer av olika slag, då kostnadsberäkningar m. m. måst uppgöras å platsen, och hade antalet av sådana besök särskilt under de utvidgningar, som pågått åren 1915 och 1916, varit mycket stort.

Av det anförda framginge, att det vore avsevärda utgifter styresmannen måste vidkännas för dessa besök i tjänsten, och torde icke inom svenska armén något liknande förekomma. Huru stora dessa extra utgifter vore, syntes svårt att angiva, då förutom de direkta utgifterna för mat, en del utgifter för ökat hushåll, uppässning m. m. medföljde. Det syntes därför artilleridepartementet skäligen, att någon ersättning härför tillerkändes styresmannen. En sådan ersättning skulle lämpligast utgöras av ett årligt belopp av förslagsvis 750 kronor. Dock ansåge departementet, att styresmannen för år 1916 borde erhålla en ersättning av 1,500 kronor i ett för allt för de senaste åren.

På grund av vad sålunda anförts, anhölle artilleridepartementet om bemyndigande att av för tillverkningen vid krutbruket anvisade medel få till styresmannen för ovannämnda med hans tjänstebefattning förenade extra utgifter utbetala dels 1,500 kronor för tiden till och med 1916 års utgång, dels 750 kronor för år 1917.

Beträffande förevarande titel har arméförvaltningen icke föreslagit någon ändring av undertitlarna a) *Karl Gustafs stads gevärsfaktori* och b) *ammunitionsfabriken*.

Däremot har arméförvaltningen föreslagit, att undertiteln c) *Åkers krutbruk* måtte höjas med sammanlagt 1,100 kronor. Sålunda har ämbetsverket, under åberopande av vad artilleridepartementet anfört i förenämnda skrivelse den 21 december 1916 hemställt, att ersättning till styresmannen för de med hans befattning förenade representationskostnader måtte från och med år 1918 utgå från ordinarie vapenanslaget med skäligen ansedda 750 kronor om året.

Vidare borde det till krutbrukets läkare för närvarande enligt kungl. brevet den 16 mars 1906 utgående arvodet om 500 kronor om året höjas. På framställning av den för närvarande tjänstgörande läkaren om förhöjning av arvodet med hänsyn till numera ökat arbete med läkarvården vid krutbruket på grund av att detta under åren 1915 och 1916 avsevärt utvecklats och att arbetarantalet därstädes i sammanhang därmed erhållit en betydlig tillökning, vilken ej vore att betrakta som endast tillfällig med anledning av nu rådande extra ordinära förhållanden, utan även komme att för framtiden bestå, hade artilleridepartementet i underdånig skrivelse den 18 augusti 1916 anhållit, att i staten för år 1917 ifrågavarande läkararvode måtte höjas med 250 kronor eller från 500 kronor till 750 kronor. Denna framställning hade emellertid ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Arméförvaltningen hemställde nu, att den sålunda föreslagna arvodesökningen måtte beviljas från och med år 1918.

På därom gjord framställning hade i 1917 års stat ett under titeln upptaget belopp »för tillsyn över skogen» ökats från 260 kronor till 360 kronor och det för expenser och diverse utgifter beräknade beloppet med anledning härav minskats med 100 kronor. För år 1918 borde emellertid denna minskning av beloppet till expenser och diverse utgifter icke lämpligen bibehållas.

Med hänsyn till vad artilleridepartementet upplyst angående omfattningen av den representationsskyldighet, som påvilar styresmannen för Åkers krutbruk, synes det mig vara med rättvisa och billighet förenat, att någon ersättning härför av statsmedel beredes honom. Vid sådant förhållande och då jag icke har något att erinra vare sig mot det för tiden från och med år 1918 föreslagna beloppet eller mot dess utgående från ordinarie vapenanslaget, torde förevarande anslagstitel böra höjas med 750 kronor.

I betraktande av den tid, som förflutit sedan arvodet åt krutbrukets läkare bestämdes, samt med hänsyn till den ökning i göromålen, som blivit en följd av krutbrukets utvidgning, finner jag mig böra tillstyrka arméförvaltningens förslag om samma arvodes förhöjning med 250 kronor eller från 500 till 750 kronor.

Mot den föreslagna höjningen av posten till expenser och diverse utgifter med 100 kronor har jag icke något att erinra.

Undertitel c) Åkers krutbruk torde alltså böra ökas med sammanlagt (750 + 250 + 100 =) 1,100 kronor samt följaktligen upptagas med 4,100 kronor.

Titel V. Fabriker torde således böra för år 1918 beräknas till 34,100 kronor.

Titel VI. Byggnader.

Det i årets stat under förevarande titel upptagna beloppet 80,000 kronor är avsett till underhåll av byggnader, tillhörande artilleriförråden, fabriker och skjutfälten m. m.

Arméförvaltningen har icke ansett sig böra föreslå någon höjning av det sålunda upptagna anslagsbeloppet. Såsom dyrtidstillägg måste dock, om nuvarande priser fortfarande under år 1918, beräknas 50 procent eller 40,000 kronor.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört torde det ordinarie anslagsbehovet under förevarande titel fortfarande böra beräknas till 80,000 kronor.

Titel VII. Skjutfält.

Det under förevarande titel upptagna beloppet, 54,100 kronor, är avsett till skjutfälts underhåll och förhyrning.

Arméförvaltningen har icke heller föreslagit någon höjning av detta belopp, men däremot ansett, att såsom dyrtidstillägg för år 1918 borde beräknas omkring 40 procent eller 21,000 kronor.

Departements-
chefen.

I enlighet med arméförvaltningens förslag torde det ordinarie medelsbehovet under titeln fortfarande böra upptagas till 54,100 kronor.

Titel VIII. Transporter.

Arméförvalt-
ningens
förslag.

Såsom förut nämnts, är denna titel uti innevarande års stat upptagen till 30,000 kronor.

Arméförvaltningen har anmält, att det å senare tiden visat sig, att titelns belopp ej vore tillräckligt. Transportkostnaderna kunde visserligen icke på förhand beräknas, men otvivelaktigt vore dock, att de organisationsförändringar, som enligt nu gjorda beräkningar förorsakade ökningar å flera av vapenslagets övriga titlar, även hade en direkt inverkan på ifrågavarande titel. På grund härav ansåge arméförvaltningen, att titeln för år 1918 borde ökas med förslagsvis 3,000 kronor.

Såsom dyrtidstillägg borde beräknas omkring 10 procent eller 3,000 kronor.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anført torde det ordinarie medelsbehovet under förevarande anslagstitel böra beräknas till 33,000 kronor.

Departements-
chefen.

Titel IX. Diverse behov.

Denna titel är, såsom förut nämnts, i innevarande års stat upptagen med 38,750 kronor. Beloppet är avsett till instrument för besiktning av artillerimateriel m. m., modellers anskaffande, artilleriförsök, underhåll av artillerimuseum, kostnader för artillerikommittén, expenser vid general-fälttygmästarens expedition, kostnader för inköp av böcker, underhåll av inventarier, skriv- och ritmaterialier m. m. vid artilleridepartementets militärbyrå, expenser vid tygstationer och tygverkstäder, tillfälliga arvoden m. m.

Nuvarande
beräkning.

Arméförvaltningen har anmält, att även denna titel under de senare åren visat sig otillräcklig och komme säkert att hädanefter göra det i ännu högre grad.

Arméförvalt-
ningens
förslag.

De senare tiden inom artilleridepartementet utförda anordningarna för industriens mobilisering komme att för framtiden väsentligt öka kostnaderna för anskaffning av modeller, besiktning sinstrument och ritningar, avsedda att ställas till visst industriverks förfogande och vilka kostnader måste i allmänhet utgå från denna titel.

Den ofantliga tillökning under det pågående kriget av för krigsbruk erforderlig särskild teknisk materiel (t. ex. granatkastare, lypistoler, lysgranater, sprängbomber att kastas från aeroplan, sprängmedel av olika slag m. m.), materiel, som i mån av tillgängliga medel redan delvis anskaffats, komme att erfordra ökade försök ej blott för närmaste åren utan än vidare för framtiden. Sådana försök bekostades från denna titel och påfordrade sålunda en ökning av densamma. Det vore nämligen klart,

att ju fler konstruktioner finnes, vilka till krigsbruk användes, desto mer måste även, då en städse fortgående utveckling av alla konstruktioner fortginge, försöken med desamma och kostnaderna därför städse växa.

Arméförvaltningen ansåge därför, att titelns ordinarie belopp borde beräknas till 58,000 kronor, innebärande en ökning av 19,250 kronor.

Såsom dyrtidstillägg för år 1918 erfordrades omkring 50 procent eller 26,000 kronor.

Departementss-
chefen.

I likhet med arméförvaltningen anser även jag, att en höjning av förevarande anslagstitel är av förhållandena påkallad. Med hänsyn till angelägenheten av att i möjligaste mån begränsa utgifterna torde emellertid ökningen för år 1918 böra begränsas till 9,250 kronor. Det ordinarie medelsbehovet skulle följaktligen uppgå till 48,000 kronor.

Sammanfattning.

Sammanfattas de ändringar, som jag under de särskilda anslags- titlarna förordat, bliver resultatet följande:

Titel I	nu kr.	295,000:—	ökas med kr.	45,000:—	till kr.	340,000:—
Titel II	» »	190,000:—	» » »	80,300:—	» »	270,300:—
Titel III	» »	1,721,000:—	» » »	914,500:—	» »	2,635,500:—
Titel IV	» »	267,000:—	» » »	28,000:—	» »	295,000:—
Titel V	» »	33,000:—	» » »	1,100:—	» »	34,100:—
Titel VI	» »	80,000:—	upptages oförändrad	—	» »	80,000:—
Titel VII	» »	54,100:—	»	—	» »	54,100:—
Titel VIII	» »	30,000:—	ökas med kr.	3,000:—	» »	33,000:—
Titel IX	» »	38,750:—	» » »	9,250:—	» »	48,000:—
Anslaget,		nu kr.	2,708,850:—	ökas med kr.	1,081,150:—	till kr. 3,790,000:—

Det ordinarie anslagsbehovet för år 1918 skulle alltså uppgå till 3,790,000 kronor. Enligt arméförvaltningens beräkning skulle detsamma utgöra 4,141,476 kronor. De av mig föreslagna minskningarna uppgå således till sammanlagt 351,476 kronor.

Då de högst avsevärda prisstegringar, som efter krigets utbrott inträtt å materialier av olika slag, med all sannolikhet torde komma att göra sig gällande jämväl under år 1918, torde det, med hänsyn till anslaget natur av fast anslag, vara nödvändigt att, på sätt arméförvaltningen föreslagit, för mötande av de utav dyrtiden förorsakade ökade utgifterna beräkna ett visst belopp för det ordinarie an-

slagets förstärkning. Huru mycket som för ändamålet kan komma att erfordras, är av helt naturliga skäl icke möjligt att med någon som helst säkerhet angiva. Under förutsättning att nuvarande priser komma att under år 1918 fortfara, har arméförvaltningen beräknat ett dyrtids-tillägg av 3,040,300 kronor. Ett tilläggsanslag av denna storlek anser jag mig emellertid med hänsyn till andra oundgängliga statsutgifter icke kunna tillstyrka. På grund av särskilt den starka stegringen av kostnaden för tillverkning av handvapensammunition torde förstärkningsanslaget dock ej kunna sättas lägre än 2,000,000 kronor. För bestridande av utgifterna under ordinarie vapenanslaget under år 1918 skulle således bliva tillgängliga (3,790,000 + 2,000,000 =) 5,790,000 kronor eller 2,481,150 kronor mera än riksdagen anvisat för innevarande år.

Förenämnda belopp, 2,000,000 kronor, torde i likhet med övriga av riksdagen i årets statsverksproposition äskade förstärkningsanslag böra anvisas å extra stat.

Såsom förut nämnts, har för bestridande av medelsbehovet under ordinarie vapenanslaget i årets statsverksproposition beräknats ett belopp av 5,000,000 kronor. Enligt det av mig förordade förslaget skulle emellertid medelsbehovet uppgå till 5,790,000 kronor. Överskjutande 790,000 kronor torde intill ett belopp av 500,000 kronor kunna täckas av de 1,500,000 kronor, som, enligt vad chefen för finansdepartementet uti sitt till statsrådsprotokollet den 9 innevarande månad vid anmälan av frågan om vissa ändringar i stämpelförordningen avgivna yttrande anfört, ansetts böra reserveras för mötande av stegrade utgiftskrav under de olika huvudtitlarna. För täckande av återstående 290,000 kronor torde efter de av riksdagen vidtagna nedsättningarna av vissa av Kungl. Maj:t under huvudtiteln äskade anslag medel finnas tillgängliga.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att

dels öka det å riksstatens fjärde huvudtitel upptagna ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel,

nu	kronor 2,708,850: —
med	» 1,081,150: —
till	kronor 3,790,000: —

dels ock till förstärkning av samma anslag å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av högst 2,000,000 kronor.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gustaf v. Schwerin.
